

Факултет Православни богословски

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Веће научних области друштвено-
хуманистичких наука

(Назив већа научне области коме се захтев
упућује)

(Број захтева)

(Датум)

ЗАХТЕВ

за давање сагласности на одлуку о прихватању теме докторске дисертације и о одређивању ментора

Молимо да, сходно члану 47. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду ("Гласник Универзитета", број 186/15-пречишћени текст и 189/16), дате сагласност на одлуку о прихватању теме докторске дисертације:

Страдање сирмијумских мученика и развој њиховог култа.

Историјско-богословска анализа

(пун назив предложене теме докторске дисертације)

НАУЧНА ОБЛАСТ

теологија

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

1. Име, име једног од родитеља и презиме
кандидата:

Борис (Жељко) Фајфрић

2. Претходно образовање (назив и седиште факултета, студијски
програм):

УБПБФ, мастер студије

3. Година завршетка

претходног нивоа студија: 2011.

2015.

4. Година уписа на докторске студије:

5. Назив студијског програма
докторских студија:

Мастер студије – општа теологија

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ:

Име и презиме ментора: др Радомир Поповић

Звање: редовни професор

Списак радова који квалификују ментора за вођење докторске дисертације:

1. Ранохришћански светитељи на тлу источног Илирика, Богословље, 1 (2013) 80-92
2. Васељенски сабори 1-2, Београд (2011-2012)
3. Појмовник црквене историје, Београд (2011)
4. Хришћанство у историји - зборник радова из црквене историје, Београд (2011)
5. Хришћанство на тлу источног Илирика, Београд (2004) (на француском 1996).

Обавештавамо вас да је Наставно-научно веће факултета

(назив надлежног тела факултета)

на седници одржаној 11.7.2018. размотрило предложену тему и закључило да је тема подобна за израду докторске дисертације јер садржи оригиналну идеју и да је од значаја за развој науке, примену њених резултата, односно развој научне мисли уопште.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

- Прилог
1. Одлука Наставно-научног већа о прихватању теме и одређивању ментора
 2. Извештај Комисије о оцени научне заснованости теме докторске дисертације

Напомена: Факултет доставља Универзитету захтев са прилозима у електронској форми и у једном писаном примерку за архиву Универзитета

**ПРИЈАВА
ТЕМЕ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ**

1. **Име (име родитеља) и презиме:** Борис Фајфрић
2. **Студијски програм:** Докторске студије
3. **Школска година уписа на студијски програм:** 2015/2016
4. **Број индекса:** 15/3003
5. **Претходно образовање кандидата (основне и мастер студије):**
Мастер студије
6. **Радни наслов теме докторске дисертације:** Страдање сирмијумских мученика и развој њиховог култа. Историјско – богословска анализа
7. **Научне области које обухвата тема докторске дисертације:**
Историја, археологија (Римско царство, Општа историја цркве, ранохришћански век)
8. **Контакти (телефон, мобилни телефон, e-mail):** 022/716 – 279; 066 963 84 94; fajfric.orthodox@gmail.com

Прилози:

- Образложење теме (научна област из које је тема, предмет научног истраживања, основне хипотезе, циљ истраживања и очекиване резултате, методе истраживања и списак стручне литературе која ће се користити)
- Биографија кандидата
- Библиографија кандидата
- Изјава да предложеној тему кандидат није пријављивао на другој високошколској установи у земљи или иностранству
- Мишљење одговарајућих етичких комитета о етичким аспектима истраживања, уколико је предвиђено посебним прописима.

Подносилац пријаве

јереј Борис Фајфрић

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ПРАВОСЛАВНИ БОГОСЛОВСКИ ФАКУЛТЕТ

Докторске студије

ПРИЈАВА ДОКТОРСKE ТЕМЕ

Страдање сирмијумских мученика и развој њиховог култа. Историјско –
богословска анализа

МЕНТОР:

др Радомир Поповић,
редован професор

КАНДИДАТ:

Борис Фајфрић,
15/3003

Београд
2018.

1. Увод: актуелност и значај теме

Прогон хришћана у Римскоме царству заузима почасно место у историји цркве, јер су хришћани доказали своју доследност вере у Христа и нису допустили да их претње, мучења, па чак и смрт, приморају на идолопоклонство. Због тога не треба да чуди што су историчари са великом пажњом посвећени изучавању овог периода у историји цркве. Сви хришћани који су пострадали зарад Христа, заузимају у цркви почасно место и познати су као мученици. Они нису тада само доказали своју верност Богу, него су својим мученичким подвигом привукли многобожце хришћанству и тако црквену заједницу учинили глобалном.

У историји цркве постоје многи градови у тадашњем Римскоме царству који су, због мученичког страдања хришћана, постали црквени центри, као што је Рим, Картагина, Солун, Атина и остали. У ту групу спада и некадашњи Сирмијум, а данашња Сремска Митровица. Сирмијум спада међу првим црквеним заједницама са развијеном црквеном јерархијом, на челу са епископом, а под чијим духовним руководством се налазио знатан број хришћана. За време прогона римског цара Диоклецијана, у Сирмијуму су пострадали епископ Иринеј, презвитер Монтан са супругом Максимом, ђакон Димитрије, баштован Синерот, пет каменорезаца са Фрушке горе, племкиња Анастасија, лектор Хермоген и пет или седам девица. Управо због ових мученика, за многе археологе и историчаре Сирмијум представља изазов у даљем његовом проучавању, како би дошли до новог сазнања и открића везана за рану цркву на просторима Србије.

Проучавање страдања сирмијумских мученика је актуелно код многих страних научника (Расел, Викерс, Вудс, Скедрос, Тот), јер преко њих долазе до сазнања о животу цркве у Сирмијуму и његовој околини. Нажалост, ова тема није толико актуелна у Србији, као што је у страним државама, а посебно у суседној Хрватској (Ритиг, Пажин, Толић, Лалошевић, Вишатицки). Међутим, ипак постоје поједини истраживачи који својим изучавањем, покушавају или су покушавали да ову тему учине актуелном у Србији, као што су Владислав Поповић, Радомир Поповић, Борис Стојковски, Олга Шпехар, Александра Смирнов – Бркић, Ненад Лемајић.

Тема о страдању сирмијумских мученика заслужује пажњу, јер не обухвата само историју страдања хришћана у Сирмијуму, него и историју ране цркве у Србији, у овоме

случају на подручју Срема, као и организацију црквене јерархије пре и током прогона цара Диоклецијана. Дисертација би, такође, обухватила развој култа сирмијумских мученика у околини града и у другим деловима Римског царства, његов нестанак и данашње стање.

2. Предмет, методе и циљеви истраживања

Предмет истраживања докторске дисертације засниваће се на изучавању страдања сирмијумских мученика за време прогона цара Диоклецијана и утврђивању њихове историчности, док ће метода истраживања бити историјска - критичка. Као главни извори користиће се пасије сирмијумских мученика, где је акценат стављен на њихове страдање. Иако пасије не говоре о животу сирмијумских мученика, ипак се на основу њих може доћи до делимичног сазнања о њиховом животу. Важност пасија са састоји у томе што детаљно описују процес страдања сирмијумских мученика, а који обухвата њихово хапшење, испитивање, мучење, упорност римских управника да се одрекну Христа и начин на који су погубљени.

Поред пасија сирмијумских мученика, користиће се пасије других мученика који нису пострадали у Сирмијуму (пример: пасија Полиона за презвитера Монтана и пасија Теодоте за Анастасију), мартирологији (Јеронимов, Сиријски, Римски), црквени извори (Јевсевије Кесаријски, Созомен, Лактанције), пагански извори (Тацит, Транквил, Плиније) и новија археолошка открића. На основу анализа истих, утврдиће се колико се пасије сирмијумских мученика садржајно подударају са поменутих изворима и са новијим научним открићима, и тако доказати њихову историчност.

На основу горе поменутих предмета и методе истраживања, дошло би се до следећих циљева у докторској дисертацији:

- долазак хришћанства у Сирмијум, организација црквене јерархије и живот хришћана пре обнове прогона од цара Диоклецијана
- примењивање сва четири едикта цара Диоклецијана о прогону хришћана на сирмијумске мученике

- доћи до сазнања да је црквена заједница или епископија била утицајна, са развијеном црквеном јерархијом
- развитак култа сирмијумских мученика после 313. године и њихов утицај у даљој црквеној организацији у Римском царству, као и њихов нестанак и данашње стање.

3. Стање питања (status questions)

Тема о страдању сирмијумских мученика није актуелна у Србији, без обзира што би дала резултате у даљем истраживању историје ранохришћанске цркве на овим просторима. Иако постоје извесни теолози, историчари и археолози који се труде да је учине актуелном, нажалост, они немају подршку у црквеним и друштвеним круговима. Код страних и хрватских научника је сасвим другачија ситуација, те они са ентузијазмом и посвећеношћу проучавају древни Сирмијум и ранохришћанску цркву на овим просторима. Међутим, као што у Србији нико није начинио једну комплетну студију о поменутих мученицима, иста ситуација је и у иностранству.

Постоји извештај број домаћих научника који су допринели у изучавању сирмијумских мученика, али њихова дела нису била искључиво посвећена њима или су се бавили само једним од мученика. Српски историчари који су обухватили све сирмијумске мученике, а нису били центар проучавања, јесу Радомир Поповић и Борис Стојковски. Поповић у својој књизи *Хришћанство на тлу источног Илирика пре досељења Словена* (Београд 2004, стр. 50 - 61), у делу који је посвећен о хришћанству у Сирмијуму, детаљно пише о сирмијумским мученицима. Стојковски, у својој докторској дисертацији *Црквена историја Срема у средњем веку* (Нови Сад 2012, 24 - 57), нешто опширније пише о њима, али он, такође, наводи и имена појединих мученика који нису познати јавности или се само спомињу. Ова два професора су можда једини у Србији који су опширно обухватили све сирмијумске мученике.

У краћим цртама о сирмијумским мученицима писао је Душан Петровић у својој књизи *Историја сремске епархије* (Сремски Карловци 1970, стр. 5 - 6), као и у *Споменици владицанства сремског* (Сремски Карловци 2014, стр. 14). Олга Шпехар је, такође, укратко

писала о сирмијумским мученицима, али више о њиховом култу и утицају који су они имали у Римском царству.

Већи део српских историчара и археолога су се бавили проучавањем једног од мученика из Сирмијума (пример: епископ Иринеј, фрушкогорски мученици, Анастасија), као што су: Александра Смирнов – Бркић, Јован и Марко Максимовић, Маријана Вуковић, Ивана Поповић и Снежана Фарјанчић.

Постоји и она група српских научника који су се бавили историјом древног града Сирмијума, па су се надовезивали на сирмијумске мученике. Један од најпознатијих српских археолога, који се бавио проучавањем старих римских градова на српском подручју, укључујући и Сирмијум, био је Владислав Поповић. Његови радови о археологији Сирмијума често су обухватили и историју сирмијумских мученика, али нису били главна тема. Слично њему су чинили Мирослав Јеремић, Милена Милин, Ненад Лемајић и Сања Поповић.

За разлику од Србије, у Хрватској је сасвим друга ситуација што се тиче односа према сирмијумским мученицима, јер за хрватски народ они немају само историјски значај, него и духовни, а у чему је доста допринела Римокатоличка црква. Поводом прославе јубилеја 1700 година сремских мученика, издат је зборник радова под називом *1700 godina svetih srijemskih mučenika* (прir. Darija Damjanović) (Ђаkовo 2011). Сам зборник није посвећен само мученицима из Сирмијума, него и из Мурсе (Осијек) и Цибале (Винковци), тј. свим сремским мученицима.

Од хрватских теолога, који се посветио истраживању сирмијумских мученика, тј. сремских, био је Светозар Ритиг (Svetozar Ritig). Иако су његови радови излазили у деловима, у часопису *Bogoslovska smotra*, они представљају драгоцену дело, јер на основу тадашњих археолошких открића, он у кратким цртама доказује њихову историчност и значај у даљем проучавању ране цркве на сремским просторима Хрватске и Србије.

Поред дела Светозара Ритига, од велике је важности *Vlastiti misal đakovačke – srijemske biskupije* (Ђаkовo 2013), а који су приредили Звонко Пажин (Zvoko Pažin) и Карло Вишатицки (Karlo Višaticki). Поменути мисал, поред црквених служби свих сремских мученика, садржи њихове пасије и кратку историју о њима. Од великог значаја је и збирка црквених песама *Junaci duha kršćanskoga. Sveti srijemski mučenici* (Ђаkовo 2003), а коју је приредио Стјепан Марославац (Stjepan Maroslavac).

Већи део хрватских научника се бавио истраживањима појединих сирмијумских мученика, а чија су дела од великог значаја. Тако дело *Passio Sanctorum Quatuor Coronatorum* (Zadar 1904), које је приредио П. Карић (P. Karić), обухвата пасију пет каменорезаца са Фрушке горе, као и коментаре приређивача. О истим мученицима су писале Весна Лалошевић (Vesna Lalošević) и Дарија Дамјановић (Darija Damjanović), док је о епископу Иринеју писао Антон Бервин (Anton Bervin).

Што се тиче страних научника, код њих је литература о сирмијумским мученицима обилнија, али су се они, такође, бавили појединим мученицима или Сирмијумом. Углавном је тема њиховог истраживања био ђакон Димитрије, због теорије да је, на основу његове личности, настао култ Димитрија из Солуна. Ову теорију је учинио популарном Михаел Викерс (Michael Vickers), у којој он тврди да је Цариград из политичких разлога желео да учини култ Димитрија Солунског доминантним. На основу његовог дела, слично су тврдили Николас Матаја (Nicholas Mataya), Димитри Оболенски (Dimitri Obolenksy), Давид Вудс (David Woods), Митко Панов (Mitko Panov) и Петер Тот (Peter Toth).

Из горе наведеног, можемо закључити да не постоји јединствена студија која се искључиво бави свим сирмијумским мученицима, а која би допринела у даљем истраживању историје ране цркве на просторима некадашњег Сирмијума.

4. Основне хипотезе истраживања

Основне хипотезе истраживања у докторској дисертацији биле би следеће:

- Сирмијум, град од економског, трговинског и стратешког значаја, био је разлог римског освајања, а који ће касније постати један од централних римских градова. Због поменутог значаја, хришћанство је у град дошло у 2. веку, а у чему су допринели римски војници. Иако постоји предање, у којем се каже да је хришћанска заједница у Сирмијуму апостолског порекла, не постоје писани ни материјални извори који би то потврдили, па се не може сматрати веродостојним. По појави хришћанства, оно је било прихваћено од становништва, па су се створили услови за организовање црквене јерархије. Крајем 3. а почетком 4. века, у Сирмијуму је увелико деловала црквена организација, на челу са епископом, његовим помоћницима и народом.

- прогон цара Диоклецијана, који је покренут 303. године, обухватио је целокупно Римско царство. Едикте, које је издао лично цар, били су у обавези да се примењују, првенствено на угледне хришћане (епископе, презвитере, ђаконе, војнике, службенике), а потом на обичан народ. Прописи едикта су се примењивали и у Сирмијуму, а где су прве жртве прогона били свештенослужитељи. Први међу ухапшенима је био епископ Иринеј, који је за римску власт представљао претњу, јер се сматрао за вођу хришћана, а тиме и за главног иницијатора могућег устанка против Рима. Одмах за њим је пострадао презвитер Монтан и његова супруга, да би у исто време пострадао ђакон Димитрије и пет или седам девица. Након хапшења, мучења и погубљења свештенства у Сирмијуму, жртве прогона су били пет каменорезаца, Анастасија и Хермоген, док је баштован Синерот пострадао у време прогона цара Галерија.

- после Миланског едикта, црква је задобила слободу, а тиме и подршку од власти. По свим римским центрима су почеле да се подижу цркве, базилике и мартријуми жртвама прогона, тј. мученицима. У Сирмијуму је изградњом истих почео да оживљава култ локалних мученика, око чијих гробова и моштију су се окупљали верници града, његове околине и шире, не би ли им исказали част. Посебно су томе допринеле пасије, које су се читале током сабрања верних око њихових гробова и моштију. Сирмијум, који је био административни центар, постао је место ходочашћа и тиме задобио духовни утицај. Најезда варвара, тј. Хуна (441) и Авара (582), проузроковала су да се мошти појединих мученика преместе у друге градове, а њихова светишта поруше, што је довело до тога да Сирмијум изгуби некадашњи политички и духовни утицај. Култови поједних мученика су заживели до данас (Анастасија, Пет каменорезаца) или замењени другим мученицима (ђакон Димитрије, лектор Хермоген), док су неки пали у заборав (епископ Иринеј, Синерот).

5. Схематски приказ рада

Садржај

Резиме

Увод

1. Римски град Сирмијум

1. 1. Оснивање и развитак
1. 2. Економски и стратешки значај града
1. 3. Хришћанство у Сирмијуму
1. 4. Црквена организација

2. Сирмијумски мученици

2. 1. Прогон хришћана у време цара Диоклецијана
2. 2. Свети Иринеј – први епископ Сирмијума
2. 3. Ђакон Димитрије
2. 4. Пет каменорезаца са Фрушке горе: Клаудије, Симплиције, Никострат,

Касторије и Симпроније

2. 5. Баштован Синерот
2. 6. Племкиња из Рима Анастасија
2. 7. Остали мученици у Сирмијуму

3. Култ сирмијумских мученика

3. 1. Развитак култа
3. 2. Утицај култа у Римском царству
3. 3. Најезда варвара и гашење култа
3. 4. Данашње стање

Епилог

Закључак

Библиографија

6. Прелиминарна структура рада

По доласку Диоклецијана за римског цара, црква је увелико била слободна, а тиме и добро организована. Хришћани су били присутни у јавним службама, двору и војсци, а црквена јерархија је у појединим римским градовима успешно деловала. Међу тим градовима спада и Сирмијум.

Град *Сирмијум* је добио име по Сирмусу, вођи келтских племена. Међутим, постоји и друга теорија, по којој је град добио име по вођи племена трибала, који се, такође, звао Сирмус. Први становници града, пре освајања Римљана, били су трговци из Италије, док су у околини града живела келтска племена, Амантини и Сирмијензи. Већина становника Сирмијума се бавила трговином и риболовом, док су остали израђивали опреме од гвожђа. Због реке Саве, као мочвара и бара које су окруживале град, Сирмијум је имао велики значај за тадашњи Рим у стратешком и економском смислу, што је и био главни разлог њиховог освајања. Због положаја, град је имао одбрамбену улогу од варварских упада. Није сигурно када је дошао под римску власт, па се претпоставља да је освојен за време цара Октавијана између 35. и 31. године пре Христа. Међутим, он није лично освојио град, него су то, уместо њега, учиниле његове војсковође, јер се Август код Саве и Дунава повукао. Пошто је Сирмијум повезивао Рим са Балканским полуострвом и Истоком, тачније са оријенталним земљама, у њему су били веома развијени копнени и водени путеви, те је због тога цветала трговина, риболовство, увоз разних материјала, као што је камење са Фрушке Горе и сл. Из града су потекли поједини римски цареви, као што су Деције Трајан, Луције Домиције Аурелијан и Проб, због чега ће бити познат као *царски град*. Цар Диоклецијан је, током свог похода против варвара од 293. до 294. године, боравио у Сирмијуму. Када је царство подељено на четири дела, градом је владао цезар Галерије, зет цара Диоклецијана.

Почетак хришћанства у Сирмијуму је загонетно. По предању, сирмијумска епископија је апостолског порекла, а први епископ је био Епенет, кога је поставио лично апостол Петар. Епенета је касније наследио Андроник, такође апостолски ученик. Пошто не постоје никакви писани извори, који би потврдили ово предање, оно се не може прихватити као веродостојно.

Хришћанство се у Сирмијуму појављује крајем 2. или почетком 3. века, захваљујући римским војницима, међу којима су били и хришћани. Пошто је војска често мењала место

своје службе, они су долазили у додир са становништвом градова у којима су били стационирани, а преко којих су се упознавали са њиховом културом и религијом. Често се дешавало да се неко од војника упозна са новом религијом и рашири је међу својим колегама, а касније је пренесу и у друге градове. Најпозантији култ који су војници учинили познатим, јесте Митрин култ, што је сличан случај и са хришћанством, само што су хришћани били ти који су проповедали нову религију. Пошто је Сирмијум важио за град у којем је била стационирана војска, а чији је задатак био да штити царство од варварских упада, хришћански војници су током боравка у њему пренели хришћанску реч, чији је одзив био велик. Да је хришћанство у Сирмијум дошло крајем 2. или почетком 3. века, може се закључити на основу пасије Св. Иринеја Сирмијумског, а у којој се каже да је хришћанство примио још као мало дете.

Црквена јерархија у Сирмијуму није била одмах организоавна, него је морало проћи извесно време. Она се вероватно организоавала када је град постао престоница римског цезара и Диоклецијановог зета, Галерија, а за првог епископа је изабран Иринеј. У његовој пасији се не говори када је постао епископ, нити на који начин је постављен, тј. да ли је постављен од народа или од епископа. Крајем 2. века унутар јерархије се почела јављати иницијатива да епископе искључиво бирају епископи, а не народ, што се у неким местима и почело примењивати. Међутим, таква иницијатива још увек није наишла на масовну подршку, тако да је народ још увек имао кључну улогу у бирању епископа. На такав начин је Иринеј изабран за првог сирмијумског епископа. Пошто је био родом из Сирмијума и припадао раној црквеној заједници, стекао је углед и поштовање међу сирмијумским становништвом, због чега су га и изабрали за епископа. Епископија у Сирмијуму је имала и свога ђакона, Димитрија, што нам доказује да је важила за једну од значајних црквених центара. Није сигурно да ли је имала и свог презвитера, али пошто се спомиње презвитер Монтан, који је из Сингидунума избегао у Сирмијум, претпоставља се да је припадао овој епископији. Сирмијумска епископија је, поред свештенства, имала лектора и девице. Једино што сирмијумски хришћани нису поседовали, то је био храм, али није искључено да је његова изградња била у плану, коју су, вероватно, прогони пореметили. По свему судећи, црквена заједница у Сирмијуму је била међу утицајном, а чији је циљ био да постане једна од главних хришћанских центара.

Сирмијумски мученици су пострадали током владавине цара Диоклецијана, сем Синерота, који је пострадао за време Галерија. Диоклецијан, у свету Диоклес, дошао је на власт када су хришћани уживали у слободи. Црква је тада увелико била организоавна и раширена, па су поједини већи градови имали хришћанске храмове. Хришћани су присутни у војсци, царском двору и међу племством. Пре него што ће Диоклецијан преузети власт, у Римском царству су беснели унутрашњи сукоби око царске круне. Често се дешавало да војска, после неколико година, новог цара збаци или убије, а постави другог. Иако је стање било нестабилно, хришћани нису били угрожени, све док Диоклецијан није постао римски цар.

Када је Диоклецијан преузео власт, он је био свестан да је животно угрожен и да своју царску каријеру може да заврши као његови претходници. Стога је донео неколико важних одлука, које ће одредити даљу судбину његове владавине и самог царства. Иако је монархија била утврђена, Диоклецијан ју је учинио још чвршћом, укинувши принципат и давши пуну моћ институцији цара, прогласивши је за божанство. Пошто је Римско царство територијално било велико и тешко за контролисање, Диоклецијан је царство поделио на два дела: Источно и Западно. Поделивши царство, он је за цара Запада поставио Максимијана, али је моћ и даље била централизована у њему. Сваки од њих двојице је имао свог савладара: Диоклецијан Галерија, а Максимијан Констанција Флора. Два цара су носили титулу августа, а њихови савладари цезара. Иако је Рим и даље важио за престоницу и центар царства, нико од њих четворице није столовао у њему. Диоклецијан је владао из Никомедије, Максимијан из Медиоланума, Галерије из Сирмијума и Констанције из Триера.

Током своје владавине, цар Диоклецијан је извршио низ реформи, преко којих је желео себи да обезбеди пуну власт. Тако је сенату смањио главну улогу, ограничивши је на друштвене обавезе. Устанци нису били добродошли у царству, него су крваво сузбијани, као што је био устанак робова и колона 285. године у Галији, познати као багауди. Водио је многе успешне освајачке походе, као што је против Германа. Желевши да удовољи становништву, извршио је реформе у војсци, опорезивању и финансијама. Донео је познати едикт о ценама, који је контролисао раст цена појединих намирница и ствари. Велику пажњу је посветио верској реформи, преко које је желео да обнови древну римску религију. За врховно божанство је прогласио Јупитера, чију су врховну божанску власт били обавезни

сви поштовати. Јупитер је важио за личног царевог заштитника, а за кога је Диоклецијан често истицао да је од њега лично добио власт.

Иако је Диоклецијан захтевао од својих поданика и становништва да се врате старим вредностима древне римске религије, хришћани нису били у обавези да се придржавају њених обреда. Без обзира што је хришћанима била загарантована слобода, њихова вера је и даље важила за недопуштену религију (*religio illicita*). Цара Диоклецијана је забрињавала њихова све већа присутност у државним службама, као што је војска, а поготово утицај који су имале хришћанке вође, тј. епископи на своје чланове. Он се плашио да би хришћани, који су служили у војсци и двору, могли под наговором својих вођа да се окрену против њега. Због тога је издао наређење да су сви војници, укључујући и хришћане, дужни да принесу жртву за цара. Они који су одбили да се повинују овом наређењу, а ту групу су чинили хришћани, били су отпуштени из војске, али није инсистирао на прогонима. Због тога ће његов одлука о обнови прогона против хришћана многе изненадити.

Разлог одлуке цара Диоклецијана да обнови прогон против хришћана, до данас је остао неразјашњен. Историчари и даље полемишу и излажу теорије о његовом узроку. Углавном је прихваћена теорија, а на основу сведочанства Лактанција, да је цар Диоклецијан, због старосних година и болести, био под утицајем зета Галерија и да је, на основу његовог наговарања, обновио прогон. Ипак, поједини историчари сматрају да Галерије није могао у великој мери да утиче на цара око доношења крупних одлука, јер је био способан да сам доноси одлуке, а које су биле корисне, како за њега, тако и за Римско царство. Диоклецијан је доста придавао пажњу на сопствену сигурност, јер је био сведок многих преврата, у којима је и сам учествовао. Због тога није желео да неуспешно оконча своју владавину, него да његово име буде славно као Августово. Зато се немилосрдно обрачунавао са сваким који је угрожавао његову владавину, као што су били манихејци. Иако су хришћани дуго година присутни у царству и делимично прихваћени, ипак су они у Диоклецијану будили сумњу, јер су одбијали да приносе жртву за цара, што је био један вид побуне. Због тога су они за њега били саботери у реконструкцији царства. Пожар који је избио у његовом двору, а који је, по сведочанству Лактанција, подметнуо Галерије и за то оптужио хришћане, био је довољан разлог да Диоклецијан преломи и 303. године обнови прогон. Током прве године прогона, цар је донео три едикта, а који су наређивали рушење хришћанских храмова, спаљивање црквених књига, одузимање служби, хапшење,

наговарање на жртвовање и егзекуцију. Прве жртве прогона су били епископи, презвитери и ђакони, јер су сматрани за вође хришћане и могуће предводнике у побуни против цара.

Прогон за време цара Диоклецијана обухватио је читаво Римско царство, али се у појединим деловима царства разликовао по интензитету. Констанције Хлор је у својој области наредио да се руше хришћански храмови, али не и да се врше егзекуције хришћана, док су у Галеријевом Сирмијуму прогони били немилосрдни, као и код Диоклецијана и Максимијана.

Пошто је Сирмијум важио за једну од важних и утицајних хришћанских заједница, прогони у време цара Диоклецијана нису могли заобићи сирмијумске хришћане. Прва жртва прогона био је **епископ Иринеј**, јер је у очима Рима представљао хришћанског вођу, а тиме и опасност. Над њим су се примењивале све методе које су се захтевале, као што је испитивање, наговарање на жртву, мучење и на крају егзекуцију.

О животу епископа Иринеја се мало зна, а једини извор о њему јесте пасија. Родитељи су му били пагани, а хришћанство је примио још као дете. Био је ожењен и имао је децу. Као епископ је уживао велико поштовање код хришћана, што га је код Римљана чинило опасним. Када је био ухапшен, испитивао га је управитељ Доње Паноније, Проб, који се сматрао за немилосрдног прогонитеља. У пасији се може добити супротан утисак, јер Проб неколико пута наговара Иринеја да попусти и принесе жртву, да би на такав начин признао римску власт и био поштеђен. Пред њим је довео његову децу, преко којих је желео да наговори Иринеја да попусти, али безуспешно. Када је Проб увидео да мучење и наговарање немају резултата, донео је одлуку да се Иринеј погуби. Одведен је на мост *pons Basentis* где му је одсечена глава, а потом његово тело бачено у реку Саву.

Иринеј је, као епископ, био вођа хришћана у Сирмијуму, кога су сви безусловно слушали. За Рим је он представљао опасност, јер је својим утицајем могао да побуни народ против Рима и тако изазове устанак. Цезар Галерије, који је столовао у Сирмијуму, вероватно је познавао Иринеја и поштовање које је уживао у граду, због чега се плашио да би становништво могло да се побуни против њега, а што је, вероватно, био један од разлога његове упорности у наговарању Диоклецијана да обнови прогон. Оно што је можда још додатно забрињавало Галерија, јесте то што је број хришћана у Сирмијуму био све већи, а црквена заједница, под вођством Иринеја, добро организована. Зато је он био међу првим ухапшенима.

Тадашњи управитељ Проб је, током испитивања, покушао на више начина да Иринеја наговори да принесе жртву. Од њега није тражио да се одрекне вере у Христа, него само да принесе жртву, јер би тиме доказао своју покорност. Сви тадашњи управитељи су се трудили да буде што мање жртава, а више признања, јер би тако напредовали у каријери, што је био случај и са Пробом. Вероватно се тада велики број хришћана, који су били ухапшени заједно са Иринејем, одрекли Христа, а што је само подстакло Проба у упорности да наговори епископа да принесе жртву. Међутим, пошто је остао доследан својој вери, погубљен је одсецањем главе мачем, а што је била римска пракса погубљења вође, што доказује да су Иринеја доживљавали као побуњеника. Тело му је бачено у реку Саву, што је по римском веровању представљао ускраћење гробног мира. Мост са којег је бачено његово тело, звао се *pons Basentis*, а о којем постоје различите теорије. Једна од њих говори да се ради о Артемидином мосту, јер је на њему био подигнут кип посвећен овој богињи. Друга теорија спомиње Босутски мост, а који је добио име по реци Босут, која се улива у реку Саву на месту где је саграђен мост. Некадашње мишљење да се река Босут улива у реку Саву код Сирмијума је погрешна и одбачена, јер се она улива код истоименог села. Постоји и трећа теорија, а то је да је Иринеј погубљен на Дијанином мосту, што је, такође, одбачено. Прихваћено је гледиште да је Иринеј погубљен на Артемидином мосту, данашњи Савски мост, на којем су се вршиле егzekуције.

Култ Светог Иринеја је био веома поштован код сирмијумских хришћана, па је после Миланског едикта подигнута у његову част базилика, а ктитор је био неки Македоније. После најезде Авара 582. године, базилика је уништена. Постојала је још једна базилика, али у Мачванској Митровици која је подигнута у 9. веку, а у средњем је био бенедиктански манастир и седиште бискупа.

Следећи мученик који пострадао заједно или одмах после Светог Иринеја, био је његов **ђакон Димитрије**. Пошто не постоји пасија посвећена њему, о његовом животу и начину страдања се не зна ништа. Претпоставља се да је заједно са Иринејем ухапшен и погубљен, јер се у његовој пасији спомињу и други хришћани који су заједно страдали са њим, а у коју групу је, вероватно, припадао и Димитрије. Предање каже да је био чувар књига, што је вероватно и истина, јер у Првом едикту из 303. године, наређено је да се одузимају хришћанске књиге и спаљују. Иако нема сопствену пасију, његово име се спомиње у Сиријском и Јеронимов мартирологијуму. Код Јеронима се каже да су са

Димитријем заједно пострадали Фортунат, Донат и остали хришћани, укључујући и пет или седам девица. Без обзира што не постоји пасија, Димитрије је одмах до Иринеја задобио култ поштовања код становиштва Сирмијума, по коме је град касније добио име, Митровица.

Пошто је Димитрије био ђакон епископа Сирмијума, он се сматрао за његовог главног помоћника и евентуалног наследника, па је због тога и ухапшен одмах после Иринеја. Међутим, оно што до данашњих дана ствара збуњеност и контраверзност код овог мученика, јесте то што се доводи у везу са Димитријем Солунским, па чак и поистовећује. Због тога је неопхондо да се проучи настанак култа мученика Димитрија из Солуна. Поједини историчари, као што су Викерс, Тот, Стојковски и др. верују да је на основу личности ђакона Димитрија настао култ Димитрија из Солуна.

После Миланског едикта, у Сирмијуму је заживео култ ђакона Димитрија, где му је саграђена базилика, а у којој су биле положене његове мошти. Након најезде Хуна 441. године, мошти су из сигурности пренете у Солун. Пошто се не зна место где су његове мошти положене, настало је уверење да је због тога дошло до поистовећња ова два различита свеца.

Главни писани извори, који су заслужни за настанак култа Димитрија Солунског и његов развитак, јесу *Страдање Светог Димитрија* и *Чуда Светог Димитрија*. Циљ ових списа, а поготово другог који је написао Јован Солунски, био је двоструки: политички и духовни. Цариград и Источна црква су желели да доминирају у политичком и духовном смислу над Илириком, а утицај Запада да сузбију. Управо је Сирмијум био центар где су се у доминацији сукобили Исток и Запад, јер је некада важио за духовни центар Источног царства, али је после најезде варвара изгубио свој некадашњи значај. Због тога је Солун постао политички и духовни центар, под чију јурисдикцију је, касније, дошао Сирмијум, због чега се Димитрије Солунски и доводи у везу са овим старим римским градом. Зато многи историчари сматрају да је на основу култа ђакона Димитрија настао Димитрије Солунски и да друга личност никада није постојала. Као доказ томе, наводе Јеронимов и Сиријски мартирологиј у којем се спомиње ђакон Димитрије, док о Димитрију Солунском нема речи. Овој теорији се успротивио Џејмс Скедрос (James Skedros), који тврди да је личност Димитрија Солунског историјска и да није настала или замењена у личности ђакона Димитрија. С друге стране, Вудс излаже занимљиву теорију, а то да је Димитрије

Солунски, уствари, Свети Емеретије и да је на основу погрешног читања имена настао култ поменутог мученика.

Мученици којима је придат епитет сирмијумски, а нису пострадали у Сирмијуму, јесу петорица каменорезаца са Фрушке горе, познати као **фрушкогорски мученици**. За разлику од осталих пасија сирмијумских мученика, за пасију каменорезаца се једино зна име писца, а чије име је било Порфирије. На почетку пасије се спомињу четворица каменорезаца, који су били следбеници Христа, а звали су се: Клаудије, Касторије, Симпронијан и Никострат. Они су увек посао започињали са молитвом, који су успешно завршавали. Због квалитета њиховог рада, цар Диоклецијан их је лично унајмио да му ураде кипове појединих богова. Њима се касније прикључио многобожац Симплиције, који је касније прихватио хришћанство. У пасији је приметно да Диоклецијану није сметало то што су каменоресци хришћани, јер је био задовољан њиховим радом. До сукоба ће доћи тек када каменоресци одбију да ураде кип бога Ескулапа или Асклепија, што је и био разлог њиховог погубљења. Они су пострадали тако што су њихова тела затворена у сандуке и бачени у реку.

После пасије пет каменорезаца, одмах се надовезује друга пасија, посвећена четворици мученика из Рима, чија имена су: Секунд, Северин, Карпофор и Виктор. Они су исто пострадали у време Диоклецијана, а разлог њиховог погубљења је сличан. Наиме, ова четворица мученика су одбили да се, по наређењу цара, поклоне богу Ескулапу, па су због тога и убијени. По њиховој смрти, њихова тела су бачена на улицу Рима, која су покупили и сахранили блажени Севастијан и папа Милитијад.

Пасије петорица каменорезаца изазива многе недоумице. Првенствено је у питању њихова историчност, јер наслов носи *Четворица овенчаних мученика*, а говори се о петорици. Затим, пасији је придодата још једна, посвећена другој четворици мученика из Рима. Међутим, оно што иде у корист историчности мученика, јесте то што се зна име писца. Порфирије је био писар у државној администрацији, коме је био омогућен приступ проконзулском документу о суђењу хришћана, па је на основу тога и настала пасија. Он је познавао или проживео живот у каменолому, јер детаљно пише о клесарству, врсти камена и облицима кипова. Спомиње и поједине личности, за чију историчност се не сумња, као што су епископ Кирил који је крстио Симплиција и папа Милитијад. У прилог аутентичности спису, може да буде и то што Порфирије наводи локације догађаја, као што

су: Дебели брег и Пламени брег, а што су вероватно каменоломи на Фрушкој гори, јер су се одатле доносили грађевински материјали у Сирмијум. Познато је неколико фрушкогорских каменолома, као што је у околини Петроварадина, Сремске Митровице, Беочина, Црвени Чот, Киповно и Градац. Један од каменолома, за који се претпоставља да су у њему радили каменоресци, јесте Црвени Чот, а на којем су пронађени остаци цркве, вероватно посвећена клесарима. Претпоставља се, такође, да су радили и у Беочину, због чега се верује да је данашњи манастир подигнут на месту њиховог страдања. Врста камења која се спомињу у пасији, доносила су се са Фрушке горе, сем порфире, за коју се претпоставља да је из Арапске пустиње и Египта.

Оно што баца сумњу на аутентичност списка, јесте пети мученик, Симплиције, који се касније појављује. У првом рукопису списка, овај мученик се нигде не спомиње, па се верује да је касније придодат, јер је сматран споредном личношћу. Оно што је можда утицало да се и његово име придода, јесте то што је био поштован заједно са осталом четворицом у месту у којем су пострадали.

У спису се често сусреће замењивање имена са другим светитељима, начином мучења, местом њиховог страдања и занимања, као и различити подаци о судбини њихових тела. Затим се спомињу различите реке у која су тела бачена, као што су Сава, Дунав и Тибар, а некад и море. Ту су и различите године њиховог страдања. Управо због свих ових противречности, код многих историчара је изазвало сумњу у аутентичност списка, због чега је међу њима дошло до поделе на две групе. Тако једна група тврди да се ради о легенди без историјских чињеница, док друга група верује да спис потиче из 4. или 5. века и да може да допринесе у даљем проучавању историје ране Цркве.

Иако се у спису налазе неки подаци који противрече његовој аутентичности, ипак у њему постоје историјске чињенице које су истините. Пример је цар Диоклецијан, који је био родом из Далмације и који је владао од 284. до 305. године. Он се у пасији описује као човек који је уморан од владавине и прогона, а заинтересован само за изградњу, што потврђује и Лактанције. Главни разлог што је Диоклецијан дао да се каменоресци погубе, јесте тај што су одбили да исклесају кип Ескулапа. Оно што је овде збуњујуће, јесте то што су камнересци прихватили да исклесају кипове других паганских богова, сем Ескулапа. Сам разлог њиховог одбијања је доста загонетан. Бог Ескулап или Асклепије је био бог медицине и приписавале су му се исцелитељске моће од свих врста болести. Његово порекло

је из Грчке, коме су се многи Грци молили за излечење. Он је првобитно био поштован у Тесалији, да би се његов култ касније пренео у Епидаурус, које је постало место ходочашћа. На томе месту су биле подигнуте велике грађевине са салама, у којима су се налазила лежишта, а где се велики број ходочасника могао одмарати. Симбол Асклепија је била змија, па је тако важио и за змијског бога. Овај култ ће касније преузети Римљани, преименовавши га у Ескулапа, а чији је култ пренет на Пелопонез, код Рима. Ипак, сви Римљани су радије ишли у Епидаурус на поклоњење, него на Пелопонез. Сам Диоклецијан је био велики поштовалац бога Ескулапа, поред Јупитера и Диониса, вероватно због своје старости и болести. Само наручивање израде разних кипова је вероватно било намењено за његову вилу у Сплиту коју је градио. Поред кипа бога Јупитера и других божанстава, поставио је и кип Ескулапа, а који су каменоресци одбили да ураде.

Култ овог римског или грчког божанства, постао је веома популаран у Римском царству. Он ће се прибројати религијама мистеријама, тако да се није радило о неком древном богу, него о богу преко кога су људи могли да победе страх од смрти. Религије мистерије су биле велики непријатељ хришћанства, јер су становници Царства у мистериозним боговима видели излаз од смрти, а не у Христу. Вероватно да је то био разлог што су каменоресци одбили да исклесају кип Ескулапа, јер се није радило о *мртвом* богу, него о богу *живота*.

Страдање мученика **Синерота** се десило за време прогона цара Галерија. По пореклу је био Грк, вероватно из Солуна, а по занимању баштован. Преживео је прогон за време цара Диоклецијана, од којег се скривао. Када се Диоклецијан одрекао престола, тада су и прогони спласнули, па се Синерот вратио у свој дом у Сирмијум и своје занимању. Једног дана док је радио у своме врту, у његово двориште су ушле три жене, која је једна од њих била жена војног перфекта цара Галерија. Синерот ју је укорио да једној дами не доликује да шета у недолично време, након чега ју је истерао напоље и поручио јој да се лепо влада. Увређена жена је у писму своме мужу, а који је био изван Сирмијума на војном задатку, написала да је доживела увреду од једног баштована. Муж је одмах реаговао, жалећи се лично цару да њихове жене, док су њихови мужеви одсутни, доживљавају увреде. Цар му је одговорио да казни таквог човека. Перфект је отпутовао у Сирмијум и обратио се тадашњем управитељу Паноније, Пробу, жалећи се на увреду своје жене од стране Синерота. Баштован је доведен пред Проба и перфекта, те су га испитали. Он је одговорио

да је прекорио жену, јер је у недолично време изашла из куће њеног мужа. Када је перфект чуо одговор од Синерота, одустао је од даљег испитивања, јер га је било срамота. Међутим, Проб је посумњао у Синерота да је хришћанин, па је наставио са испитивањем. Синерот је признао да је хришћанин, због чега је био погубљен одсецањем главе.

На основу пасије, Синерот је страдао током прогона Галерија, док се у време прогона цара Диоклецијана скривао. Када су спласнули прогони за време цара Диоклецијана, Синерот се вратио у свој Сирмијум и наставио живот. Оно што га је довело до хапшења, а касније и смрти, јесте то што је прекорио жену перфекта, јер се шетала у недолично време. У римско доба, жене чији су мужеви били одсутни, тј. у некој мисији или ратном походу, оне су преузимале све послове у своме дому и биле су одговорне да се они редовно извршавају. Дакле, жене су сматране за газду и домаћина куће, док су мужеви одсутни. Вероватно је то био разлог што је Синерот прекорио жену, јер је знао да је она одговорна за домаћинство, док јој је муж одсутан. Прекор је за госпођу представљао понижење, због чега се пожалила мужу. Међутим, када је муж, током испитивања Синерота, сазнао разлог његовог прекора, он је одустао од даљег испитивања, јер је био свестан да је био осрамоћен од жене, јер није водила бригу о домаћинству док је он одсутан.

Проб је кроз разговор сазнао да је Синерот хришћанин, јер је заговарао моралан живот. Управитељ је, након повлачења перфекта од даљег испитивања, захтевао да се баштован настави са испитивањем, како би из њега извукао признање да је хришћанин. Пошто је Синерот признао да је хришћанин, он је због свог признања мученички пострадао, вероватно за време цара Галерија. Када је Галерије преузео власт, прогони су настављени и завршиће се тек 312. године, када се цар разболео и из страха од казне хришћанског Бога, укинуо прогон.

На основу пронађене надгробне плоче у Сирмијуму 1887. године, а на којој је било написано његово име, доказује се да је Синерот био историјска личност. Плоча је била намењена неком Флавију Санкту, а коју је над његовим гробом подигла његова супруга Аурелија Анемија, у којем је уједно била сахрањена и њена ћерка Урзицина. Такође постоји и друга плоча на којој се спомиње Синерот, а ради се о гробници једне жене Артемидоре. Обе пронађене плоче потичу из 4. или 5. века, на основу којих се може претпоставити да су многи хришћани у Сирмијуму захтевали да буду сахрањени поред гроба Синерота, што нам доказује да је његов култ био поштован у овом древном граду. Такође је и храм био

подигнут посвећен њему, а који је пронашао археолог Адолф Хитрек. Оно што може да изазове сумњу у његову историчност, јесте што се у неким натписима његово име исписује на више начина, као што су: Syneros, Serenus, Sener и Seren. Због ова два последња имена, постојала је сумња да се радило о два различита светитеља, али се показало да је реч о истом. У Тридентском мартирологијуму стоји да је Синерот био монах, што је мање вероватно, јер се монаштво још увек није раширило на овим просторима, него је тек било у настајању и то по палестинским и египатским пустињама. Уз њега су, такође, пострадали још седамдесет два мученика, али тај број у различитим изворима варира. Не зна се када су његове мошти пренесене, као ни место, али се то, вероватно, десило током најезде Хуна.

У групу сирмијумских мученика припада и хришћанка **Анастасија**, која је била из Рима. Током Диоклецијановог прогона, она је чула да је велики број хришћана у Сирмијуму пострадао и затворен, па је отпутовала како би им помогла. Током посете заробљеним хришћанима, сазнало се да је хришћанка, због чега је била ухапшена и испитивана од стране Проба. Кроз разговор се сазнало да је Анастасија племенитог рода, чији се отац звао Претест и који је био на високом положају. Због тога је Проб обавестио Диоклецијана о овом случају и послао је код њега да је он лично испита, али ју је он вратио управитељу. После је Анастасију испитао перфект из Рима Луцилије, који није показао милост према њој. Он је наредио да се затвори у тамницу без хране и да буде подвргнута мучењу. Током проведених ноћи у тамници, њој се јавила мученица Теодота и охрабривала је. Када је Луцилије видео да она и даље не жели да се одрекне Христа, осудио ју је на погубљење заједно са разбојницима на броду. У тој групи се налазио и један хришћанин, Еутихијан, који је поседовао велико богатство, а које му је одузето, јер је био хришћанин. Луцилије је наредио да се брод потопи, али до тога није дошло захваљујући чуду мученици Теодоти. Брод се искрцао на острво Палмарија, а које је било познато као место где су сви хришћани довођени. Сви затвореници су, по искрцавању, примили хришћанство. Када је перфект чуо да су преживели, наредио је да се сви погубе, а Анастасију спале на ломачу. Њено тело је откупила жена Аполонија и сахранила у своме дворишту, те јој подигла базилику.

Поред пасије Свете Анастасије, о страдању ове мученице се може дознати и преко пасије Свете Теодоте, а приметно је надовезивање на пасију Св. Иринеја Сирмијумског, јер током разговора са стражарем, Анастасија тражи „*слуге Божије, признаваоце, који беху у оковима*“. Она вероватно овде мисли на епископа Иринеја, ђакона Димитрија и остале

ухапшене. Међутим, они су тада били пред егзекуцијом или убијени, јер говори у прошлом времену. Разлог њеног доласка из Рима у Сирмијум, доказује нам да је ова хришћанска заједница била међу утицајном, као и њен епископ. Пошто је потицала из племићке породице и била из Рима, Проб се према њој односи доста опрезно, па је шаље лично цару Диоклецијану, како би он одлучио шта са њом да се чини. Међутим, цар је враћа Пробу, јер сматра да се по едикту мора руководити, без обзира да ли се радило о угледним или обичним људима. Овакав Диоклецијанов поступак нам сведочи да су чланови хришћанске заједнице били људи и из друштвеног слоја, као и то да су и они били жртве прогона.

Када је Анастасија враћена Пробу, он и даље жели да се огради од овог случаја. Зато је шаље управитељу Рима, Луцилију, како би јој он пресудио јер је, као грађанка Рима, она припадала његовој управи. Луцилије не покушава да се ослободи овог случаја, него извршава наређења цара Диоклецијана, те после мучења наређује да се она погуби. Првенствено је осуђује да заједно са разбојницима буде потопљена на броду, а што је у то време био један од начина погубљења. Пошто погубљење није успело, она је спаљена.

Код свете мученице Анастасије постоје извесна неслагња око тога да ли се сматра сирмијумском или римском мученицом. У Јеронимовом мартирологијуму стоји да се она поштује као сирмијумска мученица, а слично говори и Римски. О њеном култу и поштовању не постоје сумње, него на њен живот, јер поред њене пасије, постоје три пасије различитих мученика у којима се она спомиње, а које поред историјских чињеница садрже и легенде. У једној од њих се каже да је имала мужа, док се Сирмијум и Рим се не спомињу као место њеног погубљења, него Палмарија. Поједини научници тврде да је тај податак касније придодат и да је место њеног страдања Сирмијум, где јој је подигнута базилика и у њој положене њене мошти, што је и разлог што се сматра сирмијумском мученицом.

Култ Свете Анастасије је био поштован у Сирмијуму и почео је постепено да се гаси након најезде Хуна 441. године. Тада су њене мошти, из страха од скрнављења, премештене у Цариград за време византијског цара Леона I, а у време цариградског патријарха Генадија. Анастасијине мошти су биле положене у цркву Анастасис, тј Васкрсења, која ће касније добити име по овој мученици. Мошти ће 804. године бити пренете у Задар, као дар епископу задарском Донату, јер је посредовао у измирењу са римским царем Карлом Великим.

Поред поменутих мученика у Сирмијуму, постоје и други, чији култови нису имали толико поштовање, као претходни. Вероватно је разлог томе што нису имали пасије, што

доводи у сумњу њихову историчност. Углавном се спомињу у мартирологијумима и у пасијама појединих мученика. Сличности постоје и код ђаконa Димитрије, али се у његову историчност не сумња, јер је доказано да је његов култ био веома поштован и да му је посвећена базилика. Оно што може да иде у прилог осталим мученицима, јесте тај што их спомињу два мартирологија: Јеронимов и Сиријски, али због честих погрешно написаних имена, доводи се у сумњу њихова историчност.

Презвитер **Монтан** и његова жена **Максими́на** су међу групом мученика за чију историчност се не сумња. Они немају сопствену пасију, али се спомињу у пасији Св. Полиона, а по којој је Монтан био свештеник у Сингидунума, одакле је од прогона избегао у Сирмијум. Прогони у Сингидунуму су били снажног интензитета, а у којем су пострадали ђакон Фортунат и хришћанин Донат. Вероватно да је Монтан познавао ђаконa Фортуната, јер су заједно вршили свештеничку дужност. Монтан је заједно са својом женом у Сирмијуму био заробљен и удављен у реци Сави. Иако се прибраја међу првим мученицима у Сирмијуму, пре Иринеја, таква теорија се сматра погрешном, али је прихваћено да је страдао заједно са сирмијумским епископом или после његовог смакнућа. Њихов култ није био толико поштован, али за разлику од осталих, заузимају почасно место.

Што се тиче осталих мученика, постоје извесна имена која спомињу два мартирологијума, али се приписује предањима. Као сирмијумски мученик се спомиње **Хермоген**, који је био лектор епископа у Сингидунуму, а који је избегао у Сирмијум и тамо пострадао. Његове мошти су од најезде варвара пренете у Аквилеју, због чега се данас сматра аквилејским мучеником и епископом. Са њим је страдао и **ђакон Фортунат** у Сирмијуму, али се вероватно радило о ђакону из Сингидунума. У сирмијумске мученике спадају и **пет** или **седам девица**, а које су пострадале заједно са ђаконом Димитријем. Њихов постојање се не доводи у питање, јер је у раној цркви постојала служба девица, које су помагале свештеним лицима, у овом случају ђакону Димитрију, а чија дужност је била да воде бригу о владању и моралу хришћанки.

После 313. године, када је Миланским едиктом загарантована слобода свих религија, укључујући и хришћанство, по римским градовима почели су да се подижу хришћанске грађевине, као што су храмови, гробнице и мартинуријуми, желећи тиме да се они христијанизирају. Исти случај је био и у Сирмијуму, у којем су пострадали поменути мученици, а у чију част су подигнуте грађевине. Преко њихових споменика стварао се

њихов култ мученика, а у чему су допринеле њихове мошти и пасије. Пасије су посебно утицале на развијању њиховог култа, јер су се читале на сабрањима, а у којима се говорило о мукама које су они претрпели зарад Христа и о њиховој одлучности да остану верни Богу.

Епископ Иринеј је заузимао прво место на лествици сирмијумских мученика. Као пастир сирмијумских хришћана, према њему су верници исказивали посебно поштовање, а што његова базилика и пасија то потврђују. Иако се његове мошти нису налазиле у Сирмијуму, то није спречавало јачање његовог култа. Посебно је пасија чинила да га верници доживе као истинског слугу Христовог и следе његов пример, јер је његово мучеништво написано тако да постоје паралеле између Исусовог и његовог страдања. Најездом варвара, првенствено Хуна, а онда и Авара, његова базилика је порушена, што је допринело да његов култ буде заборављен. Ипак, постојали су покушаји да се сачува сећање на Иринеја, па је у 9. веку подигнута базилика посвећена њему на подручју данашње Мачванске Митровице, која је у средњем веку постала седиште бискупа, што је очигледно да је римокатоличка црква интензивно радила на очувању његовог култа. Код српског православног народа су се, такође, вршили напори на очувању култа епископа Иринеја, али је он био веома слаб. Тако је у катедралном храму у Сремској Митровици, иконописац Арсеније Теодоровић, током осликавања иконостаса 1816. године, насликао две иконе епископа Иринеја, на којој је једној од њих насликано погубљење епископа на Артемидином мосту. Ове иконе доказују да се чувало сећање на првог сирмијумског епископа, али није било толико снажно, а што је тако и данас.

У Сирмијуму је велико поштовање имао и ђакон Димитрије, коме је била подигнута базилика и у којој су биле положене његове мошти. Иако није имао пасију, мошти су биле те које су учиниле да његов култ буде поштован код хришћана. После разорења Сирмијума од Авара, његове мошти су пренете у Солун, те ће његов култ бити замењен новим мучеником, Димитријом из Солуна. Током сукоба у доминацији између Истока и Запада, дошло је до повезивања Димитрија Солунског са свиме што је у Сирмијуму подсећало на ђакона Димитрија, као што је базилика, па је сирмијумски ђакон замењен солунским мучеником, а што је остало тако до данас. Православно становништво у Сремској Митровици данас за свог патрона или заштитника прославља мученика Димитрија Солунског, док је ђакон једноставно игнорисан. Једино ко одржава сећање на њега, јесте римокатоличка црква у Хрватској, која чак има и посебне молитве упућене њему.

Није сигурно колику је јачину у Сирмијуму имао култ пет каменорезаца, али пошто су имали пасију и њихове мошти почивале у граду, вероватно да је био утицајан. Након што су, после најезде варвара, мошти пренете у Рим, њихов култ неће нестати, него ће добити на јачини. По Француској, Енглеској и Белгији су подизани многи храмови и споменици у њихову част. Различита удружења, као што су каменоресци, клисари, дрводеље, зидари, вајари и масони, узимали су их за своје заштитнике и патроне. Њихово поштовање је до данас неговано код римокатолика, док такав случај није код православних.

Што се тиче култа Синерота, он је био веома актуелан у Сирмијуму након 313. године, када су многи хришћани сахрањивани поред његовог мартинујума, а било је случајева да су појединци захтевали да на том месту буду сахрањени. Међутим, након уништење града, култ ће једноставно пасти у заборав. Једино хрватска римокатоличка црква одржава сећање на Синерота преко служби, молитава и црквених песама.

Култ мученице Анастасије је једини који је до данас поштован код римокатолика и православних. Нема сумње да је њен култ био веома поштован у Сирмијуму, па се, по преносу њених моштију у Цариград, њен култ тамо пренео, те храм Васкрсења, у који су биле сложене њене мошти, бива посвећен њој. Када су мошти пренете у Задар, њен култ се проширио по Западу, па су многе цркве посвећене њој. Посебно поштовање добија код хрватског народа, те постаје позната као Соршија, али се њен култ, такође, преноси и код других православних народа, као што су Руси. Чак је и код Срба овај култ остао у сећању, иако нема толику јачину као код Хрвата.

Што се тиче осталих сирмијумских мученика, њихови култови нису имали велико поштовање. Култ Хермогена је доживео сличну судбину као ђакон Димитрије, када су, током најезде варвара, његове мошти пренете у Аквилеју, где ће постати аквилејски мученик, познат као Хермагор или Мохор. Он ће се сматрати за првог аквилејског епископа и ученика еванђелиста Марка. Сам помен да су његове мошти из Сирмијума пренете у Аквилеју, говори да се радило о још једном мученику, чији је култ био поштовањ у овом древном римском граду.

Библиографија:

Извори:

- Јосиф Флавије (1967), (превод др Душан Глумац), *Јудејски рат*, Београд
- Јосиф Флавије (2008), (превод Владан Добријевић), *Јудејске старине*, Београд
- Корнелије Тацит (1970), (превод Љиљана Црепајац), *Анали*, Београд
- Гај Плиније Млађи (1982), (превод Албин Вилхар; редакција превода, предговор и објашњења Бранко Гавела), *Писма*, Београд
- Марко Тулије Цицерон (1987), (превод др Бранко Гавела и Василије Томовић), *Филозофски списи*, Нови Сад
- Јевсевије Памфил (2003), (превод Слободан Продић), *Историја Цркве*, Шибеник
- Јевсевије Памфил (2013), (превод Слободан Продић), *Живот Константинов*, Шибеник
- Лактанције (2014), *О смрти прогонитеља*, Београд
- „Страдање светог Иринеја епископа Сирмијумског“, Поповић, Р. (2011), *Хришћанство у историји*, Београд, 59 – 62
- Gaj Svetonije Trankvil (1978), (prijevod Stjepan Hosu), *Dvanaest rimskih careva*, Zagreb
- Acta sanctorum Januariis*, tomus primus (1965). Bruxelles: Société des Bollandistes
- Acta sanctorum Martiis*, Tomus tertius (1968). Bruxelles: Société des Bollandistes
- Acta sanctorum Maii*, Tomus tertius (1968). Bruxelles: Société des Bollandistes
- Acta sanctorum Iulii*, Tomus tertius (1969). Bruxelles: Société des Bollandistes
- Acta sanctorum Augusti*, tomus secundus (1970). Bruxelles: Société des Bollandistes
- Acta sanctorum Novembris*, tomus secundus (1931). Bruxelles: Société des Bollandistes
- Historia Augusta* Vol. I (1998), (translated by David Magh), London
- Historia Augusta* Vol. II (1998), (translated by David Magh), London

Historia Augusta Vol. III (1998), (translated by David Magh), London

The Fathers, Historians and Writers of the Church (зборник текстова) (1864), Dublin

Saint Alphonsus de Liguori (1888), (ed. Eugene Grimm), *Victories of the Martyrs*, New York

The Roman Martyrology (1916), (rev. Benedict XIV) Baltimore

„Passio sanctae Theodotae”, *Vlastiti misal đakovačke i srijemske biskupije*, (2013), Đakovo, 89 – 93

„Passio sanctae Anastasiae”, *Vlastiti misal đakovačke i srijemske biskupije*, (2013), Đakovo 2013, 93 – 97

„Pasiје Svetog Sinerota mučenika”, *Vlastiti misal đakovačke i srijemske biskupije*, (2013) Đakovo, 114 – 116

„Muka Svetog Ireneja, biskupa srijemskog“, *Vlastiti misal đakovačke i srijemske biskupije*, (2013) Đakovo, 138 - 141

Ћирилична литература:

Бесермењи, С. – Пивац, Т., „Туристички значај Сирмијума“, *Зборник радова Географски факултет Универзитета у Београду* Свеска LVI (2008), 151 – 164

Болотов, В. В. (2009), *Историја Цркве у периоду до Константина Великог*, Краљево

Драганић, И. – Вукадиновић, С., „*Loca Rauponica* у грчким изворима“, *Средњовековна насеља на тлу Војводине: историјски догађаји и процеси*, Нови Сад 2013, 49 – 66

Јеремић, М., „Археолошка истраживања Сирмијума у Сремској Митровици на локалитетима 79 – 85 (у периоду од 2000. до 2003.), *Старинар* 2003 – 2004 (2004), 281 - 288

Јеремић, М., „Сирмијум, 'град – острво' и његова два острва“, *Ниш и Византија* 5, Ниш 2006, 227 – 241

Лемајић, Н., „Сирмијум и ћирилометодијанско наслеђе“, *Истраживања* No. 27 (2016), 411 – 420

Логос, А. А. (2016), *Историја Срба до средине XV века*, Београд Лозе, Е., *Свет Новог Завета*, Београд 1986

Павловић, С., „Сирмијум“, *Земља и људи* 57 (2007), 13 – 20

Паровић – Пашован, М., „Локализација старих налаза римске архитектуре у Сирмијуму у вези са најновијим ископавањима касноримске виле“, *Старинар* 1973 – 1974 (1975), 45 – 57

Петровић, Д. К. (1970), *Историја сремске епархије*, Сремски Карловци

Поповић, В. – Ochsenchlager, Е., „Касноцарски хиподром у Сирмијуму“, *Старинар* 1975 (1976), 57 - 71

Поповић, И., „Наруквице из Виминацијума и Сирмијума као сведочанство о утицајима златарства Палмире на локалну производњу накита“, *Старинар* 2005 (2006), 105 – 107

Поповић, Р. (2004), *Хришћанство на тлу источног Илирика пре досељења Словена*, Београд

Поповић, Р. (2011), *Хришћанство у историји*, Београд

Поповић, Р. (2015), *Свето предање у историји*, Београд

Смирнов Бркић, А. – Драганић, И., „Латинска и грчка редакција Пасије Св. Иринеја Сирмијског“, *Константин, Сирмијум и рано хришћанство*, Ср, Митровица 2014, 51 – 70

Смирнов Бркић, А., „Писани извори о Св. Иринеју Сирмијском у контексту најстарије црквене организације Срема“, *Средњовековна насеља на тлу Војводине. Историјски догађаји и процеси* (ур. Ђура Харди), Сремска Митровица 2013, 75 – 100

Срејовић, Д. (2002), *Илири и Трачани*, Београд

Стојковски, Б., „Историјски контекст Методијеве *Стихире Светом Димитрију*“, зборник радова *Филологија и универзитет* (2012), 847 – 863

Стојковски, Б., „Светитељи без житија. Приноси сирмијској хагиографији“, *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, Књига XXXVII (2012), 401 – 413

Стојковски, Б., „Житије Светог Иринеја Сирмијског у етиопском синаксару“, *Константин, Сирмијум и рано хришћанство* (зборник радова), Ср. Митровица 2014, 421 – 427

Стојковски, Б., „Боландистичко житије Светог Андроника“, *Култура полиса* бр. 13 (2014), 67 – 73

Успенски, Ф. (2000), *Историја Византијског царства од 6. до 9. века*, Београд

Хурбанич, М., „Аварско освајање касноантичког Сирмијума 582. године. Преглед основних извора: Менандер Протектор“, *Средњовековна насеља на тлу Војводине. Историјски догађаји и процеси* (ур. Ђура Харди), Сремска Митровица 2013, 101 – 114

Шпехар, О. З. (2012), *Настанак хришћанске сакралне топографије урбаних простора централног Балкана: од Миланског едикта до почетка 7. века*, Београд

Шпехар, О. З., „Сирмијумски мученици и креирање идентитета ранохришћанског града“, *Зборник народног музеја XXI* 2/2014, 25 – 52

Латинична литература:

Arnold (ed.), E. (2003), *The Early Christians in Their Own Words*, Farmington

Bacchiocchi, S., „Rome and christianity until A. D. 62“, *Andrews University Seminary Studies*, Spring 1983, Vol. 21, No. 1, 3-25

Bakirtzis, C., „Pilgrimage to Thessalonike: The Tomb of St. Demetrios“, *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 56 (2002), 175-192

Bali, T., „Sv. Demetrije Solunski i njegov kult: historiografska i naratološka analiza *Čudesna sv. Demetrija*“, *Zavod za hrvatsku povijest*, Vol. 44 (2012), 143 - 174

Barker, E. R. (1913), *Rome of the Pilgrims and Martyrs*, London

Baynes, N. H. „Two notes on the great persecution“, *The Classical Quarterly*, Vol. 18, No. 3/4 (Jul. - Oct., 1924), 189-194

Benvin, A., „Muka Sv. Ireneja Srijemskoga. Ranokršćanski portret biskupa mučenika“, *Diacovensia* 1 (1994), 82 - 109

Betancourt, R., „The Thessaloniki Epitaphios: Notes on Use and Context“, *Greek, Roman, and Byzantine Studies* 55 (2015), 489–535

Bijađija, B., „Rimska religija i kultovi u Epidauro“, *Archaeologia adriatica* VI (2012), 67 – 86.

Boak, A. (1921), *A History of Rome to 565 A. D.*, New York

Bogdanović, J., „The Performativity of Shrines in a Byzantine Church: The Shrines of St. Demetrios“, *Spatial Icons. Performativity in Byzantium and Medieval Russia*, Moscow – Indrik 2011, 275 - 316

Boyarin, D., „Martyrdom and the Making of Christianity and Judaism”, *Journal of Early Christian Studies*, Vol. 6, No. 4 (1998), 577-627

Bonner, C., „An Ikon of St. Demetrius” , *American Journal of Archaeology*, Vol. 47, No. 1 (1943), 63-77

Bruce, F. F., „Christianity Under Claudius,” *Bulletin of the John Rylands Library* 44 (1962), 309-326

Burkhart, J. (2006), *Doba Konstantina Velikog*, Sremski Karlovci

Carbonell, J. S., „Roman spectacle buildings as a setting for martyrdom and its consequences in the christian architecture”, *Journal of Ancient History and Archeology* No. 1.3/2014, 8 – 21

Chanotis, A., „The divinity of hellenistic rulers”, Erskine, A. (ed.), *Companion to the Hellenistic World*, Oxford 2003, 431 - 445

Croix, G. E. M., „ Aspects of the "Great" Persecution”, *The Harvard Theological Review*, Vol. 47, No. 2 (Apr., 1954), 75-113

Croix, G. E. M (2006), *Christian, Persecution, Martyrdom and Orthodoxy*, New York

Curta, F., „*Sklaviniai* and ethnic adjectives: a clarification”, *Byzantion nea Hellas* 30 (2011), 85
– 98

Dalhajm, V. (2016), *Svet u Isusovo doba*, Beograd

Damjanović, D., „O ranokršćanskoj Pasiji četvorice okrunjenih (*Passio SS. Quattuor Coronatorum*)”, *Scrinia Slavonica* 9 (2009), 331 – 350

Damjanović – Barišić, D., „Starokršćanska sirmijska zajednica u svjetlu epigrafskih izvora”, *Crkva u svijetu* 49, br. 4 (2014), 497 – 512

Delehay, P. H. (1907), *The Legends of the Saints*, New York – Bombay – Calcutta

Dise, R. L., „Trajan, the Antonines, and the Governor's Staff”, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, Bd. 116 (1997), 273-283

Divljak, T., „Uticaj rimokatoličke crkve na integraciju vernika Katoličke veroispovesti u Sremskoj Mitrovici“, *Religija i tolerancija*, Vol. VIII, No 14 (2010), 375 – 386

Dobychina, A., „ A *Divine Sanction* on the Revolt:The Cult of St. Demetrius of Thessalonica and theUprising of Peter and Asen (1185–1186)“, *Studia Ceranea* 2 (2012), 113–126

Duruy, V. (1883), *History of Rome and of the Roman People, from it's Origin to the Invasion of the Barbarians*, Boston

Ekeke, E. C., „Persecution and Martyrdom of Christians in the Roman Empire from AD 54 to 100: A Lesson for the 21st Century Church”, *European Scientific Journal*, Vol. 8 No. 16 (2012), 175 – 190

Fisher, G. P. (1900), *History of the Christian Church*, New York

Ferguson, E., „Early Christian Martyrdom and Civil Disobedience”, *Journal of Early Christian Studies*, Vol. 1, No. 1 (1993), 73-83

Finley, M., „Car Dioklecijan”, *Kulturna baština*, No. 14 (1983), 3 - 9

Fox, J. (1815), *Christian Martyrology*, London – Paris – New York

Fredriksen, P., „Christians in the Roman Empire in the First Three Centuries CE”, Potter (ed.), D. S., *A Companion to the Roman Empire*, Malden – Oxford – Victoria 2006, 587 - 606

Gibbon, E. (1906), *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire* Vol. I, New York

Gibbon, E. (1906), *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire* Vol. II, New York

Gibbon, E. (1906), *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire* Vol. III, New York

Gkoutzioukostas, A. E., „ The Prefect of Illyricum and the Prefect of Thessaloniki”, *BYZANTIKA* 30 (2012 – 2013), 45 - 80

Gnilka, J. (2003), *Prvi kršćani. Izvori i početak Crkve*, Zagreb

Gračanin, H., „Crkveni ustroj u kasnoantičkoj Južnoj Panoniji“, *Croatica Christiana periodica* br. 73 (2014), 1 – 12

Gračanin, H., „Kršćanstvo i Crkva u kontinentalnoj Hrvatskoj u ranom srednjem veku (VI – XI st.), *Crkvena kulturna dobra Analecta* 6, god. 6. (2008), 70 - 84

Gračanin, H., „Avari, Južna Panonija i pad Sirmija“, *Scrinia Slavonica* 9 (2009), 7-56

Grbešić, G., „Progon kršćana, napose u Dioklecijanovo doba“, *Diacovensia* XV (2007) 1, 21 – 42

Gregory, T. (2005), *A History of Byzantium*, Oxford

Hamman (ed.), A. (1961), *Early Christian Prayers*, Chicago

Hart, G. D., „Asclepius, God of Medicine“, *Canad. Med. Ass. J*, vol. 92 (1965), 232 – 236

- Hurtado, L. W. (1999), *At the Origins of Christian Worship*, Michigan
- Ilić, O., „Early Christianity in the Period of Religious Syncertism in the Roman Empire: Case Study Antique Viminacium“, *Нум и Византија XII* (2013), 163 – 170
- Johnson, L. T. (2009), *Among the Gentiles. Greco – Roman Religion and Christianity*, New Haven – London
- Jones, H. S. (1908), *The Roman Empire B. C. 29 – A. D. 476*, New York
- Kahlos (ed.), M. (2016), *Emperors and the Divine – Rome and Its Influence*, Helsinki
- Kyriakoudis, E. N., „The Scene of the Martyrdom of Saint Demetrios in Post – Byzantine Art“, 203 – 213
- Lalošević, L., „Problemi vezani uz mučeničku grupu Svetih Četvorice Ovjenčanih“, *Radovi – Zavod za hrvatsku povijest*, Vol. 38 (2006), 59 – 71
- Lalošević, V., *Dioklecijanov lik u Muci četvorice ovjenčanih*, прегледано 15. 7. 2015. на: http://bib.irb.hr/datoteka/598173.25_Laloevic.pdf
- Lapina, E., „Demetrius of Thessaloniki: Patron Saint of Crusaders“, *Viator* 40, No. 2 (2009) 93–112
- Lenski, N. (2006), *The Age of Constantine*, New York
- Maksimović, J. – Maksimović, M., „Ranohrišćanski mučenici žrtve nepoštovanja Asklepijevog kulta u vreme Dioklecijana“, *Acta med – hist Adriat* 2010; 8 (2), 239 – 260
- Mason, A. J. (1876), *The Persecution of Diocletian*, London
- Mataya, N., „Martyrs and Saints: The Transformation of Christianity in the Balkans During the Late Roman Empire“, *Rosetta* 15.5 (2014), 29 – 39
- Maver, A. – Muller, H. – Rižnar, I., „Roman capitals from Sirmium (Sremska Mitrovica, Serbia)“, *Старинар* LIX (2009), 119 - 148
- Mcgowan, A., „Eating People. Accusations of Cannibalism Against Christians in the Second Century“, *Journal of Early Christian Studies*, Vol. 2, No. 4 (1994), 413 – 442
- Michell, H., „The Edict of Diocletian: A Study of Price Fixing in the Roman Empire“, *The Canadian Journal of Economics and Political Science*, Vol. 13, No. 1 (1947), 1 - 12
- Miladinović – Radmilović, N., „Caring for the Human Skeleton Remains in Sremska Mitrovica (Sirmium), Serbia“, *Strategie e Programmazione della Conservazione e trasmissibilita del patrimonio culturale*, Roma 2013 282 - 294

Milman, H. H. (1890), *The History of Christianity from the Birth of Christ to the Abolition of Paganism in the Roman Empire*, New York

Milin, M., „The Beginnings of the Cults of Christian Martyrs and Other Saints in the Late Antique Central Balkans”, Detelić, M. – Jones, G. (ed.) , *Saints of the Balkans*, Donington 2006, 6 - 15

Mitchell, M. M. – Young (ed.), F. M. (2008), *The Cambridge History of Christianity. Origins to Constantine*, Cambridge 2008

Moravcsk, G. „, The Role of the Byzantine Church in Medieval Hungary”, *American Slavic and East European Review*, Vol. 6, No. 3/4 (Dec., 1947), 134-151

Nayernouri, T., „Asclepius, Caduceus and Simurgh as medical symbols. Part I”, *Archives of Iranian Medicine*, Vol. 13, N. 1 (2010), 61 - 68

Ochsenschlager, E. L. – Popović, V., „, Excavations at SIRMIMUM, Yugoslavia”, *Archaeology*, Vol. 26, No. 2 (1973), 85-93

Odahl, C. M. (2004), *Constantine and the Christian Empire*, London – New York

Panić, P. – Panić, N., *Hydro – archaeological research of the antique bridges of Sirmium on the Sava river and legal and technical protection of the antique bridges of Sirmium on the Sava river and legal and technical protection of the site*, прегледано 15. 7. 2015. на: <http://www.icom-see.org/file/266/PANIC.pdf>.

Panov, M. B., „The Creation of the Cult of St. Demetrius in Thessalonica: Byzantion Invention?”, *Гласник* 52, 1 – 2 (2008), 75 – 85

Pažin, Z., „Srijemski panonski mučenici u vlastitim misalima i časoslovima đakovačke i srijemske biskupije”, *Bogoslovska smotra* 75 (2005), br. 2, 581 – 599

Pažin, Z., – Višaticki, K., *Vlastiti misal đakovačke i srijemske biskupije*, Đakovo 2013

Petitt, J. E. (2012), *The Extension of Imperial Authority Under Diocletian and the Tetrarchy 285 – 305 CE*, Orlando

Popović, A. (2007), *Novozavijetno vrijeme*, Zagreb

Popović, I. – Ferjančić, S., „A New Inscription from Sirmium and the Basilica of St. Anastasia”, *Старинар* LXIII (2013), 101 - 115

Rillo, A. G., „The Greek Origin of Caduceum: Esculapius”, *Colombia Médica*, Vol. 38, No. 4 (2008), 389 - 393

- Ritig, S., „Martyrologij srijemsko – pannonske metropolije”, *Bogoslovska smotra*, Vol. 2, No. 2 (1911), 113 – 126
- Ritig, S., „Martyrologij srijemsko – pannonske metropolije”, *Bogoslovska smotra*, Vol. 3, No. 2 (1912), 166 – 176
- Ritig, S., „Martyrologij srijemsko – pannonske metropolije”, *Bogoslovska smotra*, Vol. 2, No. 3 (1912) 248 – 268
- Ritig, S., „Martyrologij srijemsko – pannonske metropolije”, *Bogoslovska smotra*, Vol. 2, No. 4 (1912), 353 – 371
- Russel, E., „Sources and Themes for the Study of the Cult of Saints in the Middle Ages: The Case of St. Demetrius”, *Peer English*, Issue 6 (2011), 6 - 17
- Ryan, E. A., „The Problem of Persecution in the Early Church”, *Theological studies*, Vol. 5, Issue 3 (1944), 310 – 339
- Skedros, J. C., „Response to David Woods”, *The Harvard Theological Review*, Vol. 93, No. 3 (Jul., 2000), 235-239
- Stephenson, A. (1919), *The History of Christianity*, Boston
- Syme, R., „Danubian and Balkan Emperors”, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, Bd. 22, H. 2 (2nd Qtr., 1973), 310-316
- Tilley, M. A., „The Ascetic Body and the (Un)making of the World of the Martyr”, *Journal of the American Academy of Religion*, Vol. 59, No. 3 (Autumn, 1991), 467-479
- Tolić, Ž., „Starokršćanska rimska groblja – katakombe”, *Služba Božja*, 56 (2016), 138 - 158
- Toth, P., „Sirmian Martyrs in Exile Pannonian Case – Studies and a Re – evaluation of the St. Demetrius”, *Byzantinische Zeitschrift* Bd. 103/1 (2010), 145 – 170
- Treadgold, W. (1997), *A History of the Byzantine State and Society*, Stanford
- Θεοχαρίδης, Γ. Ι., „ΣΙΡΜΙΟΝ Ἡ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ; (Ἐπανεξέτασις μίας κριτικῆς ἐξετάσεως τῆς περὶ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου παραδόσεως.)“, 269 - 308
- Vasilik, V. V., „About a Hitherto Unknown Prayer of St. Anastasia”, *Studia Slavica et Balcanica Petropolitana*, No. 2 (2015) 161 – 172
- Verhoef, E., „Christians Reacted Differently to Non-Christian Cults”, *HTS Teologiese Studies/Theological Studies* 67 (1) (2011), 1 – 7

- Vickers, M., „Sirmium or Thessaloniki? A Critical Examination of the St. Demetrius Legend”, *Byzantinische Zeitschrift* 67 (2) (1974), 337 – 350
- Vryonis, S., „The Evolution of Slavic Society: The first Major Slavic Attack on Thessaloniki, A. D. 597”, *Hesperia*, Vol. 50, Issue 4 (1981), 378 – 390
- Voragine, J., *The Golden Legend*, vol. 6, Michigan 2000
- Vuković, M., „Martyrdom of Irenaeus of Sirmium in the 10 – th Century Codex Suprasliensis”, *Старобългарска литература*, кн. 47 (2013), 60 - 73
- Walsh, D., „ The Fate of Temples in Noricum and Pannonia”, *American Journal of Archaeology*, Vol. 120, No. 2 (April 2016), 221-238
- Whitehead, P. B., „The Church of S. Anastasia in Rome”, *American Journal of Archaeology*, Vol. 31, No. 4 (1927), 405-420
- Woods, D., „Thessalonica’s Patron: Saint Demetrius or Emetrius”, *The Harvard Theological Review*, Vol. 93, No. 3 (Jul., 2000), 221-234

Биографија Бориса Фајфрића

Рођен 18. фебруара 1983. године у Вуковару, република Хрватска, од оца Жељка и мајке Браниславе (рођ. Трумић). Одрастао у граду Шиду, где је завршио основну школу 1998. године. Исте године уписао средњу богословију *“Свети Арсеније Сремац”* у Сремским Карловцима, коју је завршио 2002. године. Након завршетка средње школе, исте године је уписао православни богословски факултет у Београду, на којем је дипломирао 2007. године.

По завршетку студија се запослио као вероучитељ у Шиду 2008. године. Оженио се 2009. године са Данијелом Гајић из Шида, са којом има сина Огњена и ћерку Доротеју. Исте године је рукоположен у чин ђакона и постављен као причаслен у саборном храму Светог Оца Николаја у Шиду. Уписао је мастер студије на православном богословском факултету у Београду 2010. године, које је завршио 22. јуна 2012. године, одбранивши мастер рад на тему *“Септуагинта – Стари завет ране хришћанске Цркве. Филолошке и теолошке перспективе”* из предмета Свет Новог Завета. Рукоположен је у презвитерски чин 10. марта 2013. године у храму Преноса моштију светог оца Николаја у Шиду и постављен је 1. јуна исте године за пароха илиначко – батровачког. Уписао је 2015. године докторске студије на Православном богословском факултету Универзитета у Београду.

Бави се писањем научних радова и чланака. Неки од њих објављени су у следећим часописима: **Теолошки погледи**, **Годишњак** (часопис православног богословског факултета у Фочи), **Зборник матице српске за друштвене науке**, **Религија и толеранција**, **Зборник радова филозофског факултета у Косовској Митровици**, **Видослов**, **Светигора**, **Православље**, **Соко**, **Српски Сион**, **Православни мисионар**, **Ривија Историја**, **Ново Видело**, **М новине** и **Шидске новине**.

Библиографија Бориса Фајфрића

КЊИГЕ:

Стари грбови Срема, Ср. Митровица 2010

Никола Ковачевић, *Декламације*, Шид 2015 (као приређивач)

Јован Јеремић, *Беседе*, Шид 2016 (као приређивач)

Јован Поповски, *Ђачки погреб*, Шид 2016 (као приређивач).

РАДОВИ:

„Порекло Божићних обичаја код Срба“, *Зборник матице српске за друштвене науке*, свеска 147, 2/2014, 251 - 266

„Рођење Исуса Христа у време Ирода цара Јудејског“, *Видослов* бр. 55 (2012), 172 – 190

„Латински поход на Константинопол“, *Видослов* бр. 56 (2012), 107 – 154; *Теолошки погледи* бр.3/2012, 565 - 580

„Пророци – слуге речи Божије“, *Видослов* бр. 57 (2012), 134 – 153

„Поход византијског цара Ираклија на Персију и повратак Часног Крста у Јерусалим“, *Видослов* бр. 59 (2013), 141 – 160

„Прогон цркве за време римских царева до Миланског едикта и њено учвршћивање за време Константина Великог“, *Видослов* бр. 60 (2013), 107 – 154

„Настанак Септуагинте“, *Теолошки погледи* бр. 1/2013, 121 – 136

„Паравалани – хришћански болничари и бунтовници“, *Religija i tolerancija* Vol. XIII, No. 23 (Januar – Jun 2015), 103 – 116

„Марко Антун де Доминис (Господентић) – римокатолички теолог, научник и екумениста“, *Зборник радова филозофског факултета у Приштини* XLV (2)/2015, 219 - 234

„Септуагинта као средство хришћана у проповедању Христовог божанства међу многобошцима“, *Годишњак* бр. 11 (2012), 201 – 217

„Историјске чињенице Христовог распећа у време римског намесника Понтија Пилата“, *Годишњак* бр. 14 (2015), 193 – 215

„Крсташка опсада Антиохије и проналазак Светог копља“, *Српска теологија данас* 2014, ПБФ - Београд 2015, 134 – 144

Рад под називом „Порекло црквених обичаја“ прихваћен је да буде објављен у *Зборнику Матице српске за друштвене науке*.

СИМПОСИОНИ:

Српска теологија данас 2015: *Учешће Византије у Првом крсташком рату*, одржан дана 29. мај 2015. г. на ПБФ

Српска теологија данас 2016: *Викентије Флорјанович Фрадински о дохалкидонским црквама*, одржан дана 27. маја 2016. г. на ПБФ

Садржај

1. Увод: актуелност и значај теме.....	2
2. Предмет, методе и циљеви истраживања.....	3
3. Стање питања (status questions).....	4
4. Основне хипотезе истраживања.....	6
5. Схематски приказ рада.....	8
6. Прелиминарна структура рада.....	9
7. Библиографија.....	25
8. Биографија Бориса Фајфрића.....	35
9. Библиографија Бориса Фајфрића.....	36

БИОГРАФИЈА ПРЕЗВИТЕРА БОРИСА ФАЈФРИЋА

Рођен 18. фебруара 1983. године у Вуковару, република Хрватска, од оца Жељка и мајке Браниславе (рођ. Трумић). Одрастао у граду Шиду, где је завршио основну школу 1998. године. Исте године уписао средњу богословију “*Свети Арсеније Сремац*“ у Сремским Карловцима, коју је завршио 2002. године. Након завршетка средње школе, исте године је уписао православни богословски факултет у Београду, на којем је дипломирао 2007. године.

По завршетку студија се запослио као вероучитељ у Шиду 2008. године. Оженио се 2009. године са Данијелом Гајић из Шида, са којом има сина Огњена и ћерку Доротеју. Исте године је рукоположен у чин ђакона и постављен као причаслен у саборном храму Светог Оца Николаја у Шиду. Уписао је мастер студије на православном богословском факултету у Београду 2010. године, које је завршио 22. јуна 2012. године, одбранивши мастер рад на тему “*Септуагинта – Стари завет ране хришћанске Цркве. Филолошке и теолошке перспективе*“ из предмета Свет Новог Завета. Рукоположен је у презвитерски чин 10. марта 2013. године у храму Преноса моштију светог оца Николаја у Шиду и постављен је 1. јуна исте године за пароха илиначко – батровачког. Уписао је 2015. године докторске студије на Православном богословском факултету Универзитета у Београду.

Бави се писањем научних радова и чланака. Неки од њих објављени су у следећим часописима: **Теолошки погледи**, **Годишњак** (часопис православног богословског факултета у Фочи), **Зборник матице српске за друштвене науке**, **Религија и толеранција**, **Зборник радова филозофског факултета у Косовској Митровици**, **Видослов**, **Светигора**, **Православље**, **Соко**, **Српски Сион**, **Православни мисионар**, **Ревизија Историја**, **Ново Видело**, **М новине** и **Шидске новине**.

Библиографија Бориса Фајфрића

КЊИГЕ:

Стари грбови Срема, Ср. Митровица 2010

Никола Ковачевић, *Декламације*, Шид 2015 (као приређивач)

Јован Јеремић, *Беседе*, Шид 2016 (као приређивач)

Јован Поповски, *Ђачки погреб*, Шид 2016 (као приређивач).

РАДОВИ:

„Порекло Божићних обичаја код Срба“, *Зборник матице српске за друштвене науке*, свеска 147, 2/2014, 251 - 266

„Рођење Исуса Христа у време Ирода цара Јудејског“, *Видослов* бр. 55 (2012), 172 – 190

„Латински поход на Константинопол“, *Видослов* бр. 56 (2012), 107 – 154; *Теолошки погледи* бр.3/2012, 565 - 580

„Пророци – слуге речи Божије“, *Видослов* бр. 57 (2012), 134 – 153

„Поход византијског цара Ираклија на Персију и повратак Часног Крста у Јерусалим“, *Видослов* бр. 59 (2013), 141 – 160

„Прогон цркве за време римских царева до Миланског едикта и њено учвршћивање за време Константина Великог“, *Видослов* бр. 60 (2013), 107 – 154

„Настанак Септуагинте“, *Теолошки погледи* бр. 1/2013, 121 – 136

„Паравалани – хришћански болничари и бунтовници“, *Religija i tolerancija* Vol. XIII, No. 23 (Januar – Jun 2015), 103 – 116

„Марко Антун де Доминис (Господентић) – римокатолички теолог, научник и екумениста“, *Зборник радова филозофског факултета у Приштини* XLV (2)/2015, 219 - 234

„Септуагинта као средство хришћана у проповедању Христовог божанства међу многобошцима“, *Годишњак* бр. 11 (2012), 201 – 217

„Историјске чињенице Христовог распећа у време римског намесника Понтија Пилата“, *Годишњак* бр. 14 (2015), 193 – 215

„Крсташка опсада Антиохије и проналазак Светог копља“, *Српска теологија данас* 2014, ПБФ - Београд 2015, 134 – 144

Рад под називом „Порекло црквених обичаја“ прихваћен је да буде објављен у *Зборнику Матице српске за друштвене науке*.

СИМПОСИОНИ:

Српска теологија данас 2015: *Учешће Византије у Првом крсташком рату*, одржан дана 29. мај 2015. г. на ПБФ

Српска теологија данас 2016: *Викентије Флорјанович Фрадински о дохалкидонским црквама*, одржан дана 27. маја 2016. г. на ПБФ

ИЗЈАВА

Којом изјављујем да тему докторске дисертације *Страдање симрмијумских мученика и развој њиховог култа. Историјско – богословска анализа* нисам пријавио у другој високошколској установи у Србији или иностранству.

јереј Борис Фајфрић

Извештај Комисије
за одобрење теме докторске дисертације
кандидата Бориса Фајфрића под насловом
„Страдање сирмијумских мученика и развој њиховог култа. Историјско –
богословска анализа“

Дана 17. априла 2018. године студент докторских студија Борис Фајфрић, одбранио је предлог теме докторске дисертације под насловом „Страдање сирмијумских мученика и развој њиховог култа. Историјско – богословска анализа“ пред Комисијом у саставу: проф. др Владислав Пузовић, (председавајући), доц. др Растко Јовић и доц. др Златко Матић.

Докторанд Борис Фајфрић је извршио више значајнијих исправки у односу на свој претходни предлог који није успео да одбрани. У свом првом делу писаног Образложења теме, докторанд је покушао да укаже на важност теме дисертације. Наиме, у историји цркве постојали су многи градови у Римском царству који су, због мученичког страдања хришћана, постали црквени центри, као што су Рим, Картагина, Солун, Атина и остали. У ту групу спада и некадашњи Сирмијум, а данашња Сремска Митровица. Сирмијум је врло рано имао развијену хришћанску заједницу, са развијеном црквеном јерархијом. Проучавање мученика у Сирмијуму за многе археологе и историчаре представља изазов у даљем проучавању живота раних хришћана, али и података у вези са раном Црквом на простору данашње Србије. Проучавање страдања сирмијумских мученика је актуелно код многих страних научника (Расел, Викерс, Вудс, Скедрос, Тот), јер преко њих долазе до сазнања о животу цркве у Сирмијуму и његовој околини. Ова тема није толико актуелна у Србији, нити је довољно проучавана те је циљ аутора да његов рад представља прво свеобухватно дело. Кандидат је дао веома опширан списак литературе коју намерава да користи у писању дисертације.

Расправљајући о дисертабилности саме теме чланови комисије су кандидату указали на неопходност да јасније и прецизније укаже на допринос своје теме у научном смислу. Комисија је кандидату указала на још неколико проблема у његовом предлогу. Наиме, у самој структури рада, докторанд несразмерно велики део посвећује историјској дескрипцији, док само мањи део представља кључни део рада - тј. циљ тезе. Са друге стране, сами циљеви тезе нису довољно јасно постављени и стога је неопходно да

докторанд посвети посебну пажњу овом изазову, приликом писања рада. У самом предлогу наслова докторског рада стоји да ће рад да се бави „историјско-богословском анализом“. Образложењу предлога теме пак недостаје богословски део, структура рада је у целости посвећена историји, а много мање богословљу. Такође, на усменој одбрани рада уочено је да кандидат наводи много више детаља него што их је представио у самом писменом образложењу.

Комисија је предочила кандидату неопходност промене предложеног садржаја, тј. да је неопходно посветити много више простора у самој структури рада садржајима који указују на оригиналност у приступу. Другим речима, структура рада мора да буде разрађена, посебно последње поглавље, да се јасно види не само дескриптивни део рада, него и оригинални научни допринос. У предложеној структури рада се јасно уочава да прво и друго поглавље представљају историјски део рада (1. Римски град Сирмијум; 2. Сирмијумски мученици), док треће поглавље само у једном свом делу представља оригинални допринос (3. Култ сирмијумских мученика). Због свега овога, неопходно је да се комплетна структура рада разради, преосмисли, а то се посебно односи на треће поглавље, које је кључно за сам рад.

Разрада не подразумева само измене структуралне природе, него је потребно додатно осмислити богословски део рада, како би он одговарао понуђеном наслову. Комисија је предложила да се рад обогати, не само литературом коју је навео кандидат. Неопходно је да кандидат прати и литургијске изворе кроз историју и тиме на један нов начин сагледа тему и пружи богословске увиде. У складу са литерарним жанром пасија, много је значајније пружити њихову богословску анализу. Истовремено, у раном хришћанству је приметна „паганизација“ пасија, тј. њихово извитоперење. Губитак есхатолошке димензије, довео је до њиховог погрешног разумевања у контексту замене паганских божанстава хришћанским светитељима. Управо због свега овога, од почетне тезе кандидата да доказује историчност пасија, Комисија је предложила да се већа пажња посвети њиховој есхатологији. Предлог комисије је био да се питање гашење култа сирмијумских мученика, питање које аутор образлаже у трећем поглављу, повеже са богословском проблематиком етнофилетизма. Другим речима, појаснити како су сирмијумски мученици нестали као култ врло рано, уступајући своје место националним

светитељима. Све су ово неопходни елементи како би рад добио на оригиналности у приступу, али и задобијајући своју богословску димензију.

Кандидату је кроз све примедбе указано на неопходност да богословски промишља свој рад, како он не би остао на нивоу историјске дескрипције без значајнијег домета и доприноса. Све примедбе су имале за циљ да продубе и самим тим побољшају квалитет истраживања, као и да кандидату помогну да увиди многоструке аспекте задате проблематике.

Докторанд Борис Фајфрић је у одређеној мери успешно одговорио на питања чланова Комисије, прихватајући њихове примедбе. Комисија закључује да је тема која је предложена за тезу докторског рада дисертабилна, уз строги услов да буде допуњена у складу са суштинским примедбама чланова комисије, које је кандидат прихватио. Такође, закључено је да кандидат поседује неопходне компетенције за њену успешну обраду.

У Београду, 07. 05. 2018.

Чланови Комисије

1. -----

Проф. др Владислав Пузовић

2. -----

Доц. др Растко Јовић

3. -----

Доц. др Златко Матић

На основу чл. 28. и чл. 65. Статута Православног Богословског факултета, Научно-наставно веће Факултета на својој 11. седници у школској 2017/2018, одржаној 9.7.2018. године, донело је следећу

Веће доноси
ОДЛУКУ

1. Прихвата се извештај Комисије за одобрење теме докторске дисертације **Бориса Фајфрића** под насловом „**Страдање сирмијумских мученика и развој њиховог култа. Историјско-богословска анализа**“ у саставу: др Владислав Пузовић, ванредни професор Православног богословског факултета Универзитета у Београду, др Растко Јовић, доцент Православног богословског факултета Универзитета у Београду; др Златко Матић, доцент Православног богословског факултета Универзитета у Београду.

2. Задужује се Служба за студентска питања Факултета да предметни извештај са предлогом и потребном документацијом достави Већу научних области друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду на сагласност.

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

Кандидат је предао Већу пријаву за израду докторске дисертације.

Веће Факултета оформило је сходно актима факултета комисију за одобрење теме докторске дисертације. Комисија је у благовременом року поднела извештај Већу Факултета.

По разматрању поднетог извештаја, Наставно-научно веће Православног Богословског факултета Универзитета у Београду, донело је одлуку као у диспозитиву.

Доставити:

-Именованом

-Већу научне области УБ

-У досије

-Архиви

ДЕКАН

проф. др Предраг Пузовић